

Kummallista *nahoittamista*

Metsästäjä-lehden numerossa 3/1981 ilmestyi Mikko Suoniemen pikku kirjoitus, jossa puututtiin nykyaikaiseen tapaan käyttää *nahoittaa*-verbiä merkityksessä 'nylkeä'. Kirjoittaja arvelee leikilliseksi sävytetyssä puheenvuorossaan, että joku kaunosielu on ryhtynyt sievistelläkseen nimittämään kyseistä epäsiistiä puuhaa »nahoittamiseksi». Huomaamatta on tällöin jäänyt *nahoittaa*-verbiä vanhastaan käytetyn merkityksessä 'päällystä nahalla'. Suoniemi ehdottaa, että »nylkemistä jatketaan reilusti, tai jos se ei mitenkään sovi, niin keksittäköön sitten tilalle aivan uusi sana, eikä yritetä muuttaa selvää ilmaisua pääläelleen». — Kirjoituksessa on kajottu asiaan, joka on perusteellisemmankin tarkastelun arvoinen.

Sanakirjojen mukaan verbi *nahoittaa* merkitsee vain — kuten Nykysuomen sanakirja määrittelee — 'varustaa, vars. päällystä nahalla'. Aina Jusleniuksen Suomalaisen Sana-Lugun Coetuksesta (1745) uusimpiin sanakirjoihin selitykset tarkoittavat samaa. Mihinkään en ole huomannut kelpuutetun keinotekoisesti annettua, likipitäen päinvastaista merkitystä, joka kuitenkin on niin yleinen, että se tuskin on voinut jäädä uusimpien sanakirjojen tekijöiltä huomaamatta. Parinkymmenen vuoden ajan on lehdissä viljelty *nahoittaa*-verbiä mm. uutisissa ja reportaaseissa, jotka käsittelevät turkiseläinten kasvatusta ja jokavuotisia turkishuutokauppoja. Myös metsästäjän lehdissä ilmaus on saanut jalansijaa.

Uudenaikainen *nahoittaa* ei ole ihan tarkasti *nylkeä*-verbin synonyymi. Suomen Metsästäjä -lehdessä 2/1962 ilmestyneessä kirjoituksessa »Piisamin nahoitus» on mm. kohta:

Jotta nahasta saataisiin mahdollisimman hyvä hinta, on se kuitenkin asianmukaisesti nahoitettava s.o. nyljettävä ja kuivattava (s. 25).

Metsästäjän numerossa 2/1980 selvitetään »uuden tulokkaamme supikoiran pyyntiä ja nahoitusta» (s. 28—29). Tarkasteltava sana toistuu yhtenäen, esim.:

Nahoituksen niksit

Supin nahoitus noudattaa ketun nahoitusta. Suomen Turkiseläinten Kasvatta-

jain Liiton toimittama Nahoitusopas antaa yleisohjeet nahoituksesta: - -.

Ohjeet koskevat paitsi nylkemistä myös nahan kuivatusta. Sanan *nahoittaa* merkityssisältö on siis hieman laajempi kuin *nylkeä*-verbin. Todellisuudessa nylkeminen on työn olennaisin ja vaikein osa, niin että vallan mainiosti voitaisiin puhua neuvoja annettaessa nylkemisestä ja lisätä nylkyohjeisiin jokunen neuvo nahkojen kuivatuksesta. Esim. seuraavassa lauseessa on turha kaihtaa *nylkeä*-verbiä:

Pyydykset tarkastetaan kaksi kertaa päivässä ja eläimet nahoitetaan heti.

Turkistarhauksesta puhuttaessa »nahoittamisen» merkityssisältöön mahtuu nylkemisen ja nahkojen kuivatuksen lisäksi eläinten tappaminenkin. Näin voi päätellä esim. seuraavista virkkeistä:

Nah[oi]tuksena minkkitarhasta kuuluu minkkien kuolinparkaisuja (Suomen Kuvalehti 2/1965 s. 34).

Myöhään syksyllä n. puolen vuoden kuluttua syntymästä valmistuu talviturkki ja eläin [minkki] on valmis nahoitettavaksi (Uusi tietosanakirja 21 [1965] p. 658).

Kaikesta päättäen *nahoittaa*-verbin käyttö tällä tavoin pohjautuu ainakin osaksi eufemismien tarpeeseen. Kun puhutaan »nahoittamisesta», voidaan välttää avoimesti mainitsemasta, että ennen nylkemistä eläimet otetaan tietenkin hengiltä. Paljon raaemmalta kuulostaa vanhemman Ison tietosanakirjan maininta tarhaketuista:

Pennut tapetaan tav. seuraavassa marraskuussa turkiksien tuotantoa varten, mikäli niitä ei jätetä siitoseläimiksi (XIV [1938] p. 275).

Yhtä suoraskaista on Otavan ison tietosanakirjankin ilmaisu:

Keväällä syntyneet [minkin] pennut tapetaan tavallisesti seuraavan marras-joulukuun aikana turkisten tuotantoa varten - - (9 [1967] p. 177).

Myös turkiseläinten »nahoittamisessa» nylkeminen on ymmärtääkseni keikeinen työ. Sana tarkoittaa siis lähinnä nahan poistamista, ts. merkitys on privatiivinen. Tämä on perin outoa. Muilla vastaavan tyyppisillä konkreeteista substantiiveista johdetuilla verbeillä ei näet tämänsuuntaista merkitystä ole milloinkaan. Kielessämme on suuri joukko rakenteeltaan *nahoittaa*-verbiä vastaavia teonsanoja, jotka aina ilmaisevat kantasanan tarkoitteella varustamista. Mainitsen joukon esimerkkejä: *ainoittaa, haavoittaa, heloittaa, hiekoittaa, kansoittaa, lahjoittaa, lannoittaa, lastoittaa, linnoittaa, listoittaa, nastoittaa, pauloittaa, pinnoittaa, raudoittaa, rimoittaa, viitoittaa*. Ei olisi hevin kuviteltavissa, että esim. *hiekoittaa* merkitsisi yhtäältä 'levittää hiekkaa', toisaalta '*koota hiekka pois' tai *lastoittaa* sekä 'varustaa lastalla' että '*poistaa lasta'. — Luettelon voisi *venyttää* paljon pitemmäksi, etenkin jos ottaisi mukaan tapauksia, joissa rakenteellinen vastaavuus ei ole yhtä likeinen (*hopeoittaa, jousittaa, kengittää, kuvittaa, pahlittaa* jne.).

Voidaan toisaalta mainita myös sellaisia verbejä, joissa suhde kantasanaan on muunlainen, esim. *ajoittaa, harjoittaa, ilmoittaa, hinnoittaa, kartoittaa, kirjoittaa, osoittaa, rajoittaa, sijoittaa, valloittaa, veloittaa*. Näissä tapauksissa suhde kantana (mahdollisesti) olevaan substantiiviin on yleensä löyhempi ja merkitys abstraktimpi kuin edellisentyypisissä. Kukaan ei kuvittele, että esim. *harjoittaa* tai *kirjoittaa* voisi toisinaan tarkoittaa harjoilla tai kirjoilla varustamista. *Nahoittaa* sitä vastoin tuo vääjäämättä mieleen nahalla varustamisen, kahdestakin syystä. Sanaa on ensinnäkin vuosisatoja käytetty juuri siinä tehtävässä, ja toiseksi lukuisat rinnasteiset johtosuhteet kielen jokapäiväisessä sanastossa ohjaavat nekin käsittämään merkityksen näin.¹

Johtopäätökseksi tulee: *nahoittaa*-verbiä

¹ Johtimien merkitykset toin ovat yleisesti vaihtelevia, mutta aivan poikkeuksellista on, että sama johdos tarkoittaa suorastaan vastakohtia. Sentapaisena esimerkkinä voi mainita, että sana *vesoa* merkitsee toisaalta 'kasvaa vesaa, vesoja', toisaalta 'poistaa vesat, vesata' (NS). *kukkia* tarkoittaa yleensä kukkien tuottamista, kukassa olemista, mutta kansankielessä joskus myös kukkien poistamista (esim. sota-aikana tupakkamaata käytiin »kukkimassa»). Nämäkään tapaukset eivät ole täysin *nahoittaa*-verbin merkityskahtalai-

ei pitäisi käyttää muussa kuin vanhassa tutussa merkityksessään. Uusimuotinen keinotekoinen käyttö on monissa tapauksissa vältettävissä *nylkeä*-sanaan turvautumalla. Kun turkisalalla kuitenkin tunnetaan jonkin verran laajasisältöisemmän termin tarvetta, on syytä pohtia, mikä ilmaus sopisi tarkoitukseen paremmin kuin *nahoittaa*.

Sellaista sanaa on itse asiassa tarjottu käyttöön jo vuosikymmeniä sitten. Hannes Teppo on näet ehdottanut sanaa *turkistaa*, kuten käy ilmi Paula Vuorelan muistokirjoituksesta (Vir. 1954 s. 68). Merkityksenselitys 'korjata turkissato turkistarhassa' osoittaa havainnollisesti, miten sana liittyy sentapaisiin ns. kaptatiivisiin verbijohdoksiin kuin *lehdestää, saalistaa; kalastaa, linnustaa, marjastaa, sorsastaa*; vrt. Hakulinen, Suomen kielen rakenne ja kehitys (4. p.) s. 297. Valitettavasti sana *turkistaa* on jäänyt jokseenkin huomiotta. Hirvensalon — Hedlundin Ruotsalais-suomalaisessa sanakirjassa (1960) se kuitenkin on mainittu *pälsa*-verbin suomennoksena.

Muistamatta Tepon ehdottamaa sanaa olen Asiasuomen oppaani 5. painoksessa (1969, s. 80) suosittanut verbiä *nahkoa*. Se on tosin harvinainen mutta kyllä Nykysuomen sanakirjan tuntema nylkemisen ilmaus, joka on rakenteeltaan ja merkitykseltään rinnastettavissa esim. verbeihin *karvoa, kermoa, latvoa ja vesoa* ('vesata'). Mikäli turkisalalan ammattilaisten mielestä sana *turkistaa* ei tunnu sopivalta (esim. mahdollisesti aiheuttamansa tautofonian vuoksi), olisi *nahka*-sanan johdoksista *nahkoa* ilman muuta sopivampi kuin *nahoittaa*. Sen kansanomaisen merkitys 'nylkeä' olisi ammattikielenkäytössä tulkittavissa sikäli laveammaksi, että turkiseläimen tappaminen ja nahan kuivattaminenkin

mahdutettaisiin merkityksen piiriin. — Saatuaani tämän kirjoitelman kutakuinkin valmiiksi huomasin Nykysuomen perus-sanakirjan poimintoista, että professori Matti Sadeniemi on jo 27. 11. 1968 Suomen Sosialidemokraatissa lyhyesti kritikoitunut *nahoittaa*-verbin uutta käyttöä ja puoltanut sanaa *nahkoa*. Hänen ajatuksensa ovat siis käyneet samaan suuntaan kuin minunkin.²

Poikettakoon vielä hiukan sukukielemme viron pariin. Viroon on äskettäin omaksuttu verbi *nahastama*, jonka Oigekeelsussõnaraamat (1976) selittää 'karusloomi nulgima', ts. 'nylkeä turkiseläimiä'. Merkitys on selityksen mukaan (joskaan ei ehkä käytännössä) ahtaampi kuin meikäläisen uudenaikaisesti käytetyn *nahoittaa*-verbin. Sana on tyypiltään lähellä Tepon ehdotusta *turkistaa*, ja jos olisi tarpeen luoda suomeen aivan uusi ilmaus, niin *nahka*-sanasta saataisiin vastaavantyyppinen verbi *nahastaa*. Silläkin voisi kyseistä merkitystä hyvin ilmentää, mutta kun tarkoitukseen käypiä vanhempiakin sanoja on, niin uuden sepittäminen lienee turhaa.

Lopuksi kolme pontta:

1. Turkiseläimen kuten muunkin eläimen nylkemistä kelpaa edelleen mainiosti ilmaista verbillä *nylkeä*. (Vaihtelua kaiapaavalle on tarjona myös harvinaisempi vanha sana *kettää*.)

2. *Nahoittaa*-verbillä on luontevasti vain merkitys 'päällystä nahalla'. Käytettäköön sitä vain tässä tarkoituksessa.

3. Turkiseläinten muuntamista turkinahoiiksi voisi ilmaista entuudestaan nylkemisestä käytetyllä verbillä *nahkoa* (teonnimi *nahkonta*). Vaihtoehtona tulee lähinnä kysymykseen uudissana *turkistaa* (teonnimi *turkistus*).

Paavo Pulkkinen

suuden tueksi käypiä semanttisia rinnakkaistapauksia; sitä paitsi niissä eri merkitysten yhteydessä on aivan erityyppinen subjekti, ensimmäisessä kasvi, niitty tms., toisessa henkilö.

²*Nahka*-sanasta on myös harvinaisempi johdos *nahkata*, jota Juhani Aho on käyttänyt kuvallisesti merkityksessä 'nylkeä'. Esim. »Ettäkö on rikas ja sitä pitää oikein nahkattaman» (KT III 10); »Etkö nylje ja nahkaa esimerkiksi mökkiläisiäsi...» (KT III 44.) Harvinaisempänä tämä verbi lienee kuitenkin vähemmän sopiva ammattikielen kuin *nahkoa*.